

Sandu Hurmuzel

I.

E pe vremea cînd pleacă flăcăii la oaste, — toamna tîrziu, tîrziu...

Din slavă, se lasă încot fulgii mari de zăpadă și s'așază, ca o pînză sclipitoare, de argint, peste codrul prohodit de jeliștea vîntului, peste sat.

„Feliu și chip se schimbă vremea; acuş ningo, acuş plouă, acuş îi soare, iaca acum iar ninge; urită vreme! grăi moș Matei, trăgînd apăsător pe-o curea, o custură dintr'o bucată de coasă, cu care rădea pe Sandu, fecioru-său, — un flăcău roșcovan, c'o țiră de musteață sub nas, băetan spătos, 'sdravăn, crescut în voe.

— Mai ai tătucă, ori is gata?

— Udă-te așa, numai cu apă. să-ți mai trag o fețuiață“.

— Și până să se mai ude Sandu, moș Matei mai trecu custura, lin, cînd pe o parte, cînd pe alta, pe brațul minii stingi. — „Răbdare și ascultare, mă băete, să-mi ții tu mînto vorba mea, că ți-a prinde bine, ori unde ai fi... Miliția cu dragostea nu se'mpacă“...

Așa cum e moș Matei, lung, deciocălat, uscățiv, cu musteața fumurie și retezată în dreptul gurii, cu barba albă, ți s'ar părea că-i trecut de-un veac de om. Aș! — Dar de unde? — A îmbătrînit de timpuriu; așa i-i feleșagul lui, — la inimă-i tot verde; a fost un craiu în tinerete și ca omul col pățit, cunoaște de pe mers pe cel care a prins «sburători la călcăe». — Afară de asta, cam aflase el de urmările lui Sandu cu Maranda Profirii, de-aceea aducea vorba pîn' pe-aproape.

Mama Ioana, o femeie bătrioară, — după ochi, se pare c'a fost odată... dar acum boțită la față, stătea îngheboșată, cu tulpanul tras pe ochi, torcînd lînă pe lăiță, lingă sobă. — Din cînd în cînd se oprea din tors și suspinînd, căta lung la fecioru-său; ar fi vrut să-i rămînă chipul săpat în mînto, așa cu strunga cea de printre dinți, cu musteața gălbioară, cu ochii tălhăroși, cu părul bucăliu. — «Nimeni n'are flăcău ca a mamei, își zicea ea; dragul mamei, cum n'am să te mai văd luni de zile!» Și iar i se umpleau genele de lacrimi și trăgîndu-și tulpanul mai pe ochi, plîngea innădușit, să n'o mai vadă Sandu.

«Gata! ziso moș Matei, mai uitîndu-se înc'odată și pe-un

obraz și pe celălalt la fecioru-său; și incredințându-se că n'are să-i găsească nimeni nici o vină, îl lăsă să se scoale; iar el învâlnindu-și custura într'o petecă și punînd-o pe coardă la locul ei, s'așeză pe laiță, să și facă o țigară.—Rășchirîndu-și deci picioarele lungi ca niște hlube, își înțăpeni pe rînd, la pămînt, —întîi unul și apoi celalalt,—cîlcăile întoflicate în opincile-i burdujite, își scoase din sin tabacherea cea neagră, plescîni de cîteva ori cu degetele-i lungi și noduroase în capacul tabacherii, pe care de-abea se mai cunoaștea chipul unui dorobanț și deschizînd-o încetișor, își turnă o țigară pîntecoasă, răsucînd-o pe genunchi și potrivînd-o mult, după cum i-i obiceiul. Pe urmă, se mai scărpină în cap, mai dădu după vreche o viță de păr, care-i tot venea în ochi, punea țigara în gură și iar o lua, parcă cîta ceva și nu găsea. Umbla să'nceapă vorba și nu-i afla rost. Însfîrșit și-aprinse țigara la un cărbune din vatră și așezîndu-se iar pe laiță, începu cuvîntul tot din partea dragostei. repezînd din cînd în cînd, pe nas și pe gură, surle lungi de fum alburii.

„Taaa...ră! Ca dragostea ce mai este?... Nu-i vorbă, drept îi că Maranda-i frumoasă, frumoasă în curmeziș, bat-o s-o bată; dar de te-i potrivi frumuseții și inimii, apoi agiungi ca Neculai Plăeșu... S'a ales ceva de capul lui? Mai pomenit-a ceva, Anicuța, de el, v'odată?—Ea trăeșto cu altul și Neculai își trage urmările dragostei... coio în bolniță, la mănăstirea Neamțului. Vezi unde te duc dragostea cea mare? Păi nu știi tu, mă, că de-o boală zaci și te scoli, dar de dor te-aprinzi și mori.—Mori, mă Sandule! Sau de nu-ți afli sfîrșitul,—din dragoste rămii cu beteșug toată viața. De dragostea mare ori te bolnăvești, ori te smîntești, ori inebunești de tot ca bietul Neculai; mă rog, ce mai la deal la vale:

Dumnezeu să te ferească
De dragostea muerească:
Te bagă 'n boală cînească!

Nu zic să nu-ți fie drag nimeni pe lume, că doar la ce dragul mai trăești? Dar, măi omule, toate lucrurile is cu socoteală și la timpul lor. Bunăoară, cum ai prins tu lipici de fata asta a Profirii și ți-i dragă ca ochii,—te văd eu,—fie-ți dragă, că nimeni nu te oprește; dar tot domol cu dragostea. Unde vezi că nu-i de chip, pune-i cruce și las-o pe cînd'or fi lovele.—Mini pleci la miliție și-avem să-ți plîngem de milă, numai cît ne-om gîndi că ești chinuit cu serviciu, cu muștru, cu *cocîntrări*, cu cite...cite!... Dar încă, să te știm noi că tu pe lingă toate, o ții înaintea cu dorul, nu ți-ai face blăstăm de noi? Nu ne-ai amări zilele? Mîne-ta ar mai conteni ea plînsul? Gîndește-te și la asta Sandule; sfătuește-te cu Maranda, povățuește-o să te-aștepte, până ți-i sfîrși miliția și dacă i i fi drag cu adevărat, te-a asculta, dacă nu.... mai sint ele fete“...

Da; mai erau ele fete, cum zicea moș Matei, dar pentru

Sandu, ca și cum n'ar mai fi fost nici una. Ca Maranda nu-i mai era alta sub soare. «Fie elo cită frunză-i pe fagi, dacă mie nu mi-s dragi, la ce mai sînt?» — Și uite așa, mai cu una, mai cu alta, cu sfatul, cu treaba,—Sandu nici nu prinsese de veste cum trecuse de răpede soarele de-amează și iaca acuz e sară.

Ziua asta i se părea lui Sandu mai mică decît toate zilele din viața lui. Ceva greu, un dor, o jale, un amar pe care nu-l simțise niciodată, îi năvălise în inimă. Parcă nu erau numai Maranda și părinții pricina neastîmpărului său; i se mai înăsprea sufletul și cu jalea de sat, de grădină, de vite; orice lucru înfirșit, de care și-aducea aminte că are să se despartă de mini încolo, îi pricinuia o durere ascunsă, o părere de rău neînțeleasă.

„Indrăcit lucru, își zicea el; de cînd is eu, n'am fost în unda asta.“—Avea și dreptate Sandu să nu se mai fi găsit vr'odată în așa stare, căci de cînd e, n'a umblat decît până la tîrg și înapoi; n'a lipsit din Branîștea decît o vară cît a fost la oi; dar și atunci din cînd în cînd, sărbătoarea, se scobora în sat la horă. În viața lui nu i-a fost drag decît „Cătălin cu codrul des“, Brădățelul, apă rece, și de mai pe departe codrii cît îi cuprindea ochii.—Cum să nu-i pară lui, dar, negrăit de dureroasă, despărțirea asta!

Afară se mai răzbunase vremea; soarele ridea acum printr'o spărtură de nourî și'n risul lui se topea omătul subțirel de pe jos, de pe ramuri, de pe acoperișurile negre, de pe ulițele tăcute...

Îngîndurat, Sandu eși afară să vadă ce mai este. Despica o lobdă pentru foc, băgă carul sub șopru și apoi se duse înspre ocol. Rezemindu-se cu coatele de gard, se uita la boi, cum se opriseră amîndoi din rumeșat și-i priveau neliniștiți, cu urechile aduse înnainte.—„Neneă plăvanilor, neneă,“ îi chemă Sandu și boii suflînd adînc, veniră încet la dînsul cu pași greoi și-și întinseră grumazurile lungi la scărpinat. Mîngîindu-i pe fle-care cite c'o mină și dezmerdîndu-i „plăvanii badii, plăvani... boulenii bădicii... minî mă duc măi... mă duc pe trei ani de zile!“ grea măhnire îl cuprinse; iar boii parcă înțelegînd inima flăcăului, se'ndoiau de spinare, flișchiiu încet din coadă, închideau ochii pe jumătate și ridicau boturile sus, să-i scarpine bine la beregată.—Tîrziu se despărți de dînsii, lăsîndu-i în urmă cu ochii mari, cu urechile aduse înnainte și-apucă înspre poartă înnădușîndu-și plînsul. Eși 'n drum, trecu de cealaltă parte a drumului și se opri privind spre Cătălin, măgura cea înaltă de peste pîrău.

Cătălin!---Neînchipuită e dragostea Brănișteanului pentru codrul Cătălinului. Să nu fie Cătălin, atîta amar de munte cu piscul repezit în nourî, ce s'ar face obștimea fără „masa lui Vodă Stefan“, care-i chiar masă de piatră cu slove săpate întrînsa, dar nedeslegate; ce s'ar face cu „jițul“, cu „scările“, cu „chilia Elenii“, iubovnica Domnului? Unde s'ar fi petrecut atîtea întîmplări de-ale oamenilor din sat, pe care le-a aflat Sandu și altul ca dînsul de cînd s'a trezit pe lume? Și-apoi unde-i vr'un

locușor pe Cătălin care să fi rămas neumblat de Sandu! Cit nu s'a cățarat el în copilăria lui pe ripele cele drepte ca perețele, și deciteori nu s'a urcat pe bradul cel din virful virfului! În anii mai din urmă, cite doruri nu-i înmugureau, cind dădea mugurul pe plaiu și cite aleanuri nu-și potolea sunind vr'o doină, în frunză... pe cărare?—Multă jale îi punea la inimă și codrul Cătălinului!...

Cum întunecă, își luă noapte bună de la părinți și-o tăie deadreptul prin grădină. Se abătu pe la stogul cel de fin, bojbăi cu mîna într'un loc, sub poala stogului, scoase o sticlă și-o viri în buzunarul sumanului, iar se mai aplecă și mai scoase o pine proaspătă și o năframă, în care era legat ca vr'un pumn de zahar cu strafide, —bunătăți anume pregătite și ascunse de dînsul de cu ziuă. Luînd legătura în sîn și pinea subsuoară, o zbughi peste gard și'ndata mare se opri într'un pripor, dela deal de casa Marandei, și 'ncepu să șuere un cîntec, cu care dădea el de veste fetei că-i la locul știut.

Nu mult, și numai și auzi ușa tranc!.. și Maranda zup, zup, zup.... pe cărare la deal, de-i zumzăia hurmuzul la git.—Pacă să-i facă rost să între în casă, Sandu pofti pe după niște putini dîndos, căci nu-l slăbea Voicu de loc, lătra la dînsul ca la dihanie, de stîrnise în urlete lungi și răgușite toți cinii megieșilor.

Profira, mama Marandei, o femeie scurtă cu fața lungăreață și ciupită de vărsat, deocamdată, ca în totdeauna, se puse de pricină, că-i cir, că-i mir,—dă, ca mama. Dar în scurt se 'nduplecă de rugămîntea fetei-sa «că-i cuminte și se călătorește de mîni, săracul...» Și cum era un suflet bun, îl lăsă să vină înăuntru, căci doar ținea și ea la Sandu, ca la copilul ei.—

Ședeau acum tustrei pe lingă foc; mai vorbiră de una, de alta, pe urmă flăcăul scoase sticla din buzunarul sumanului și-o cinsti pe lelea Profira. Cinsti ea, dar nu cum trebuie, căci o pâlî plînsul: își aminti iar de răposatul bărbatu-său, Pavalache al ei, cum îi aducea și el odată.... rachiul în ploscă și pine stătută sub stog, și ofta biata Profirica să i se întoarcă inima pe dos de alean și plîngea ștergîndu-și din cînd în cînd obrazul șirloit de lacrimi, de poala fustei roșii, căci, în viață, purta o fustă roșie, de lînă, lucrată de dînsa. Pe urmă, după ce-și făcu patima, mai stătu ce mai stătu, și-apoi se duse să se culce în bordeiu,— «că, dă, mie mi s'a trecut vremea statului până tirziu», zicea ea oftînd.—Așa-i deprinderea din părinți; bătrînii să se tragă mai deoparte dintre cei tineri, mai ales cînd aceștia se au în de bine, așa cum se avea Sandu cu Maranda.—De asta Profirica, cînd venea flăcăul, nu prea încurca vorbă lungă; ci se mai căina, mai plîngea după Pavalache al ei și-apoi îi făcea semn Marandei să iasă până afară să-i spună o vorbă, și nu mai dădea prin casă până dimineața; așa și-n sara asta, tot vorba ceea i-o spuse, și Maranda răspunzîndu-i, ca de obicei, «să n'ai nici o grijă, mamă, ferească Maica Domnului», închise ușa după dînsa, trăgînd zăvorul incetișor.

Cind a pasit ea pragul usii, care da din tindă in casa, și cind s'a văzut Sandu numai el și cu dinsa, uită năcazurile și așa-l cuprinse o sburdălnicie, că înhăță căciula de pe laltă și o repezi in grindă, de sări colbul din pod, și-apoi prinzind-o in mini, o buhni in băfătură de se detunară păreți.

«Vai de mine, Sandule?!

— Foc la inima mea Marando! » răspunse el aruncindu-și sumanul de pe umere, și 'nșfăcind fata in brațe, o purtă la sinul lui toată casa și n'o lăsă jos, până ce nu-i turnă un potop de sărutări, să-i iasă focul de la inimă.

Pe urmă, începură să-și spună păsurile lor de cri până azi; căci cam de eri, de pe astă vreme, nu se mai văzuseră.

«Eu, bre, spunea el, nu știu cum, așa dor mă prinsese azi, că-mi venea să-mi iau ziua bună și de la garduri. — Am oșit coloi, peste drum de noi și-am prins a sfătui cu codrul; cind mi-am luat eu de samă, grăiam in gura mare; să mă fi auzit cineva, ar fi zis că-s nebun; așa, zău, și de la boi mi-am luat ziua bună!... Și-acum, la toată urma, am venit și la tine, să te mai văd, c'apoi nu știu zău cind ne-om mai întilni!

— Taci, Sandule, doar o să mai vii, dacă nu de Crăciun, la Paști negreșit; cind oi putea, am să vin și eu la tine, nu-i așa bădișorule?

— Așa-i, Marando, grăi flăcăul întinzindu-i sticla să bea: «sănătate și ceas cu noroc!» Cinstiră amindoi, mincară pine cu zahar și apoi ris și spus; las' pe Sandu, cum le ticlește el, nu-i altul mai meșter; fata, —ca toate fetele—vorba lor: «du-te 'ncolo, vină 'ncoace, șezi binisor, nu-mi da pace».

Și iaca așa au pisat-o două-trei ceasuri de vreme; din cind in cind se luau la hirjoană și după ce-o gidilea și-o hirjonea Sandu pe Maranda de se sfirșea rizind, pe genunchi că și-o pune și se uita cu drag la fața-i rumână ca floarea mărlui, la ochii mari, la păru-i negru și retezat in frunte, la sinul ei așa plinuț bolovănit, ispititor... Mijlocelul ei, șoldurile i cuprinse strins într'o catrință roșie, scurticea peste fastă-i albă, de i se arătau, cam de la pulpe in jos, picioarele roșcovane, te îndemneau, vorba lui Sandu, «să-ți lași plugul in brazdă și s'apuci după ea pe coastă».

Petrecind-o așa cu privirea, il stringea in spate cind se gindea, că de mini incolo, își lasă in știrea altora comoara, pe care o ținea acum in brațe. — Știea el bine, era incredințat și răsinerințat, că Marandei i-i drag ca ochii și că și-ar da viața pentru dinsel; dar i se innoura sufletul, cind și amintea de vorba lumii, că: „ochii care nu se văd, se uită”. — „Eu n'am s'o nit nici-odată, dar ea, știu eu?...” Și așa frământindu-și capul, il cuprinso un gind năting că Maranda, cu toată iubirea, n'are să-l aștepte până ce s'o libera și, cit din dragoste, cit din toana furiei, apucă cu dinții de sinul fetei și strinse, până ce-l plesni cu palma peste obraz, smuncindu-se minioasă din brațele lui.

„Rabdă, bre, să-ți fac semn de mușcătură, să-ți aduci a-

minte cind ți a da în gând să te măriți cu altul, că ești însemnată de mine.

— Iar ai început tu a aiuri? grăi Maranda răstit.

— Dă, fa... hăi!... Nu știu cum, dar așa-mi vine mie uneori să cred că n'am să-ți am partea; tu ai să mă uiți,—n'ai să mă mai aștepti trei ani de zile... dar să știi că de-i face una ca asta, nu mă las până ce n'oi slobozi singe cald din trupul tău, m'auzi?

— Te-aud dar vezi cum ești tu, mă: de cite ori nu ți-am făgăduit eu, c'am să te aștept și m'am giurat pe topor, pe piatră, pe pirostria și tu tot nu mă crezi; ei dă, ce să mai fac?

— Mai adă cutea și pirostriile și te mai giură odată. — c'apoi drept te cred, căci mi-am luat eu de samă, c'atunci cind mi te-ai giurat pe topor, erai cu inelul în deget și nu stăteai pe fierul toporului ci pe coadă, și dă, pe coadă și cu inel, mă giur și eu fără grijă, căci coada-i vremelnică și afurisanile se prind de inel nu de tine."

Maranda prinse a rîde de părerea lui Sandu c'ar fi necredincioasă și ar umbla tocmai ea cu strîmbătate în jurămînt. Răpede își scoase inelul din deget și i-l dădu, să i-l țină; iar ea se duse și-aduse cutea de pe poliță și pirostriile de sub laiță. le așeză în mijlocul casei și suindu-se cu'n picior pe cute și cu unul pe pirostria, cu fața înspre icoană, aștepta s'o jure flăcăul cum o vrea.

„Să te faci tu cute și să încremenești ca cea de sub picioarele tale, de mi-i umbla cu vicleșug?

— Să mă fac... și să încremenesc stîncă de piatră...

— Să te 'nroșești tu în foc cum se 'nroșesc pirostriile, de nu mi-i aștepta pîn' ce mi-oi isprăvi miliția?

— Să mă 'nroșesc și să ard, să s'aleagă scrumul din mine, de nu ți-oi fi nevastă!"

Și s'a jurat Maranda cum a das-o mintea și capul, că de n'o avea parte de el, singurică își pune capăt zilelor și de nu și-o ținea cuvîntul, să inebunească, să se'nvîrtă ca piatra în șuvoiu, să putrezească cînd'or putrezi pirostriile și cutea de sub dînsa, să moară de cuțit, s'o zboare pocnetul, să-i care vîntul părul și cioarele oasele... și jurîndu-se, își făcea cruce, ținîndu-și privirea pironită la icoana cea cu chipul blind al unui sfînt bătrîn și întunecat și cuvînta avînd în ochi strălucirea de argint, aflătoare în căutătura omului în clipele de hotărîre nestrămutată.

Nici n'apucă să sfîrșească, căci o și luă Sandu în brațe de pe pirostria și se puseră din nou să cinstească, să bea aldămașul dragostei, să ude jurămîntul și să-și dea sărutări ca de despărțire, căci s'auzeau cîntînd cucoșii de miezul nopții.

Și au ținut-o așa până ce într'un tîrziu Sandu luîndu-și rîmas bun a început a trepăda din tindă în casă și'napoi, căci nu se'ndura să plece și s'o lese nemișcîtată pe Marandă, care schimbase risul cel mare de mai adîncoari pe un plîns cu rînduri indoite de lacrimi.

„Mai stăi, Sandule!"

— Nu mai stau, Marando, mă duc; acuș trebuie să fiu la

crișma lui Marin ; acolo ne stringem toți ciți plecăm la oaste.“

Și n'a vrut flăcăul, de la un timp, să mai stea o clipă ; ci a eșit dimpreună cu dînsa, — el să se ducă și ea să-l petreacă până mai încolo...

„De-acum, puico, mai sărută-mă odată bine, să-mi țină... trei luni de zile!“ grăi Sandu ; iar fata cuprinzîndu-l, strîns, cu brațele pe după gît, îl sărută mult, mult, cu ochii închiși, pierdută... „Nu mai plînge, turturică,“ și sprijinind-o cu capul pe pieptul lui, o mîngîia cu sărutări apăsate pe obrazul aprins de lacrimi, pe părul rece... În urmă, trăgînd porțița într'un scîrțîit lung după dînsul, dispăru în întunericul des al nopții.

Maranda se răzămă de poartă și ascultă cum se depărta Sandu pe uliță, devale, cu pașii din ce în ce mai stînși pe covorul de gheață. Cînd nu se mai auzi nimic decît suflarea aspră a vîntului de toamnă, intră în casă și plînsese cu hohote, să-și răcorească inima !...

* * *

„Adouazi, dimineața, pînă a nu se crăpa de ziuă, după obiceiul din bătrîni, toți flăcăii din Branîștea, care trebuiau să plece la cătănie, se aflau la crișma lui Marin.

În crișmă-i lume multă, nădușeală mare, miros de vin acru, acru de-ți saltă căciula din cap, miros de rachiu vărsat pe mese, pe scaune, pe jos, duhoare de te taie în numele tatălui și fum de tutun de nu-ți poți trage răsufierea.

Cînstesc băetani, cînstesc cu părinți, frați, surori, rude, fîni, cumătri, care vin, care rachiu, care de-anîndouă felurile, că cîntea-i cînte, se primește ori ce-ar fi și ori de la cine-ar fi.

În scurt, toți și-au schimbat căutătura. O samă îs cu chef, vorbesc răstit, bat cu pumnul în masă, strigă ca omul la beție, și, din cînd în cînd, rid toți, rid afurisit. — Alții îs abătuți ; flăcăii care pleacă, mai ales, oftează adînc și-și stîng amarul în băătură. Alții nu ; uite Turtă, bunăoară, cum privește pe sub căciulă la nevasta lui Cobuz și el săracul îi tot spune ce să facă, îi tot dă în grijă de-o vițică... dar femeea-i cum îi dracul, de vițică-i arde ei acum ? — Ea-i cu gîndul la flăcăi și la scripcari. N'auzi, cum cîntă ?

„Cît'oi fi și-oi mai trăi,
„Militar n'oi mai iubi ;
„Militaru-i grea belea
„Pică-un ordin și mi-l ia!“

„Zi, mă, zi, că scoți cu căușul dela inimă, strigă Năsturaș, alt oștean, care dacă nu lasă cincii ibovnice plîngînd după el, nu lasă nici una.

Cei din preajma lăutarilor se țin de după gît, gem de-alean.

își apleacă căciulile acru pe frunte : e cîntecul de-așa.—„Ar-
dă-l focul de țigan, că bine zice“ :

„Taci feliță, nu ofta,
„Că dacă m'oi libera....

Mai nevoe-i de bietele femei ; una de-a începe a plinge, pling toate. Mereu se bocesc și suflă nasurile îndrăcit ; beau păharul în răstimpuri, dar tot. Și cînstesc cu gust, căci una-i mama lui Iob, alta i-i soră, alta-i dragostea băetanului, alta-i nevasta lui cutare,—toate beau să-și dreagă inima și plîng să-și spele nădihul.

Bătrînii cam dearindul stau pe lăiți, ca bătrînii. Vorbesc tihnit ; spun polojăni de pe cînd umblau ei pribegi, fugari de oaste. sfătuesc în pilde pe cei tineri și se'ndeamnă la băut.

În mulțimea asta, care se clatină de băutura, la lumina galbănă-roșietică a unei lămpi aninate într'un părete, e și Sandu cu tată-său și cu măsa. Cînstesc și ei. Sandu bea în silă, ca să se îmbete, să treacă de răstimpul cel de jele, care-l prinde decamdată, ori de cîte ori se pune la băut.—A băut până acum întreit decît cum îi trebuia de obicei, dar degeaba, n'are chef.

„Ia să-mi cale pe inimă și să-i dau înaintea.— Să trăești tată, să trăești mamă, sănătate la toți, zise el, dînd din cap la cei care-l încunjurau.—Să trăești moș Neculcea !

— Serviciu ușor, flăcăule ! îi răspunse un om potrivit la stat, c'o căciulă dintr'o jumătate de herbece.

— Poftim să iei, cu noi, un pahar de vin, frate Neculce,“ zise moș Mstei, umplînd paharul cu niște vin tulbure ca borșul.

Neculcea e șef de garnizoană în Branîștea ; e bătrin dar vrednic român. Cam spinatic de felul lui, musteață de loc, și barbă puțintică tare ; cu totul, cîteva fire albe și'ncoarjeote, împunse ici colo ca cu sula.—Moș Neculcea cînd merge, calcă țanțoș, clămpănind în cizmele cele cu turcată intoarsă ; de vorbit, vorbește cam cepeleag, căci dinți mai toți i-au rămas în dealul Griviței la șeptezeci și șapte ; se hrănește cam anevoe, dar de băut,—bea cit doisprezece. Cînd ia paharul în mină, închină, zvîrle din cap, prăvale barbecel pe-o ureche și varsă vinul în gură ca într'o prăpastie. Cînd joacă, își toarnă o mină după ceafă. În plotele cele cînpii și-așa, se frămîntă până ce-i picură sudoarea cit bobul de pe nasul lui lung și lat în virf ca un cioc de rață.

Pentru moș Neculcea ziua asta-i mai sfîntă și mai așteptată decît ziua Paștilor.—Toți îi dau de băut și dela toți bea ; flăcâii mai cu samă, nu-l slăbesc de loc cu cîntea. El îi tata obștesc al milițienilor din Branîștea ; de cîteori se duce să primească vr'o poroncă dela cazarmă, nu se lasă până ce nu se'ntilnește cî Brăniștenii lui ; îi întrebă cum trăesc, îi sfătuește așa și-așa, le mai spune vești din sat : cutare a murit, cutare a logodit... Moș Neculcea e de mare trebuință pentru flăcăi. El poartă dragostele din sat la cazarmă și'napoi. El duce și aduce răspun-

suri, răvășele; nu umblă cu ascundere, ci spune verde flăcăului, de știe cumva-ceva, despre vr'o fată.—Nevestele, ai căror bărbați is la miliție, se tem de moș Neculcea ca de-o soacră. S'o simtă moșul cu ceva... c'atita i-i leacul. In genunchi să i se roage, să n'o spue, —nu se'ndură, n'o cruță, ferească Dumnezeu!—«Cit oi fi și-oi mai bea vin, la femeu nu mă 'nchin» zice el, cînd se ia vorba de femeii, căci tot o femeie l-a făcut să nu le mai dea iertare și crezămînt.

Se gîndea Sandu că poate i-o prinde bine vr'odată tovărășia cu moș Neculcea; de asta se dădu pe lîngă dinsul și-i cinsti, până ce prinse moșul a suna semnalele ca la miliție, căci așa are obiceiul, cînd se'mbată. De pe alta nu-l cunoștea că-i deochiat de băntură, decit că-și pune buză peste buză, se umflă de i se încrușișează ochii și bizie din buze ca din goarnă.

Sandu s'a mai învoioșat și el. Acum s'a prins în horă lîngă Fulger; dar ce horă, mămulică! S'a răscolit moșnegăria toată de pe lăiți.—E mare pozna!—Și s'a minat cu hora netăiată până ce se arată, la fereastra murdară, lumina albă-siniie a faptului de ziua.

«Ia schimbați-o, măi lăutari, pe-un «rămas bun», cuvîntă moș Neculcea—și el, după meșteșugul lui, suna «încetarea focului» de se'nrcincena carnea pe flăcăi.

Hora s'a sfișit, căci în ceasul acesta Moș Neculcea e mai mare în Braniștea și vorba lui s'ascultă; iar Gîngu lăutarul, potrivindu-și strunele după cîntec, începu cit din gură, cit din scripcă:

«Ia-ți, puiule, ziua bună
«Dela codru, dela lună,
«Dela maică-ta cea bună!»...

Să se sfișească dela inimă plîngînd, muierile, nu altceva. Toate boceau în gura mare și plîngeau în hohote după cei care plecau; iar flăcăii se grăbeau cu ziua bună, căci tare nu le venea bine nici lor.

Lui bietul Fulger, chiar jete de lacrimi i-a căzut, cînd și-a sărutat copilul în brațele nevastă-sa; «vezi de-mi scrie, Ano, și trimete-mi hirtia pe Moș Neculcea; ochii și băiatul, auzi tu?»

Bărbații, mai tari de fire, se'nduioșau și ei de plecarea feciorilor, dar nu chiar așa până pe-acolo,—«că doar nu-i duce la pușcărie,—cum zicea moș Matei,—și acolo-i traiul bun, măi babă, numai munca-i de altfelu».

Încă un păhar de băntură și un rînd de lacrimi, până ce numai bine-i isprăvi și moș Neculcea de numărat, și-apoi unde nu chiuiră băetani să ofteze mindrele, să știe satul întreg că pleacă.—Porniră încet și'n urma lor cîntau scripcarii de rupeau la inimă:

«Cătălin, munte frumos,
«De-acum rămii sănătos!»...

Și chiuînd, se tot duceau feciorii vînturînd căciulile spre mulțimea cea mîhnită, rămasă departe cu capetele aplecate, cu minele subpușe...

II

Greu i se părea lui Sandu, la început, traiul în cazarmă. Nici nu-i venea a crede că s'ar putea deprinde, vr'odată, să trăească închis între zidurile acestea, unde mișună atîta lume, unde nu s'aude decît răcnetul gradaților și sunetul trîmbiților.

Uluit, ca fiecare recrut, se uita la cei care-l încunjurau și se minuna cum umblau toți în pași numărați, cum se opreau scurt isbind călcăiul, cum vorbeau de răstit cei mari cu cei mici, repezind sudălmii grele pentru greșala cit de mică.

I se umplea inima de venin cînd vedea cite pe unul dintre «răcanii» cei vechi cum trecea pe dinnaintea celor noi, cu capela intoarsă cu cozorocul la ceafă, — adecă miliția-i pe gătire, — cu minile în buzunarele pantalonilor, călcînd rar, și cînd ajungea prin dreptul lor, scuipa și-i privea cu coada ochiului.

Așa i se păreau lui de haine zilele dintru începutul miliției, că-și făcea socoteală să fugă din cazarmă.

«Adecă ce, greu mi-ar fi să-mi fac vînt într'o noapte peste gardul cel de sîrmă, și apoi să mă caute în codrul Cătălinului, cui i-ar fi dor de mine!» — Dar iar se gîndea că și pe Cătălin și-i amară viața pe vreme de iarnă — «și apoi la ce-ași mai face inimă rea tatei și mamei; — de mă prinde și mă dă la pușcărie, n'ași rămînea tot eu de-alean și de durere, ca omul cel cu mîntea proastă? — Greu și-amar, dar, până ce nu guști amarul, nu știi ce i zaharul!» — Așa se chibzuia Sandu și că un flăcău vrednic ce era, își căuta de serviciul lui și pășea peste greutateți totdeauna cu nădejdea că mîni o să fie mai bine decît azi.

Cînd se trezoa dimineața în sunetul goarnei, ca un fior îi tresărea prin inimă, își aducea aminte de căutătura aspră a gradaților; dar, iar i se însenina sufletul cînd se gîndea că începe altă zi din noianul celor multe și nesfîrșit de lungi.

Uneori miliția i se părea fleac, veselă și ușoară ca o horă; dar cele mai descori «mamă, mamă!» — își zicea el — cazarma-i iadul pe pămînt; suflete osîndite și chinuite sintem noi, soldătimea asta tăcută și imbrîncită; gradații, cu ochii așa de posomorîți, is draci; și domn' sergent major îi talpa iadului».

Și acum, toate ar fi fost cun ar fi fost. Poate că la început i-ar fi mers mai în răspăr, dar pe urmă s'ar fi deprins, căci Sandu nu era nici prost, nici lenș. Inșă nenorocul venea din altă parte; se întîmplase să fie într'aceeași companie cu caprarul Rostopască, dușman vechiu lui Sandu, — învrăjmășiți la cuțițe, dela Marandă, încă până a nu fi nici unul nici altul în miliție. — Bine a zis, cine a zis, că: «de ce te temi, nu scăpi». Cit se temea Sandu, încă până a nu intra în oaste, să nu cadă în mîna lui Rostopască, și uite, parcă anume ar fi făcut cineva: chiar în căprăria lui se nimerise! — Dar potriveala asta, se gîndea Sandu, n'a fost la întîmplare, a fost într'adins făcută. Căci chip-doamne, Rostopască era rudă cu sergentul major, văr primar, — așa că nuse putea să nu-i fi făcut el vr'o mijlocire, ca să i-l dea pe Sandu în mină. — Tot «vărul vaginistru» s'a pus

luntre și punte, a stăruit pe lingă cei mari, l'a lăudat pe Rostopască că-i bun, că-i priceput și iată-l acum, așa cit e de prost și fudul, făcut părtaș cu «vărul vagmistru» la rătăți și la grăsimea de pe cazan, strînsă anume pentru ei amîndoi. — Parcă ar fi suflat «majorul» cu țevia duh de-al lui în Rostopască, așa și-l făcuse după chip și asămănare, burduhos, dospit bine la față, asudat, lat la vorbă, răutăcios, meșter la băut, la tabinet, concină prădată și la injurat.

«Să te păzească Dumnezeu să se urce scroafa în copac și Rostopască în grad», își ziceau camarazii până a nu ajunge Rostopască om mare. Și bine ziceau; căci în ziua cînd și-a cusut galoanele de sergent, a scos căprarii și fruntașii din pluton pe două rînduri și i-a purtat „pas alergător” să le iasă limba de-un cot, să știe și ei că și-a pus el „aur la mină”. — Rău era și cu soldații, rău vrăjmaș. — Nici nu vroia să știe că Fulger, ori Călin, ori Tămieriu is dintr'un sat cu dînsul. Nici nu-și tăcea vorbă cu ei. — „Eu sergent—galoane de aur—ei soldați proști; nu mă bag între țopirlani”. își zicea el. — Rău era cu toți cei mai mici decît dînsul; dar cum era de înverșunat cu Sandu, nici nu se mai pomenea. Nu-i stătea lui în putere, cit rău ar fi vrut să-i facă. Așa i-i sămînța lui, din oameni răutăcioși; tată-său e crișmar hoțoman în Braniștea, te fură de la ochi și-i fără teamă de păcat.

De unde și până unde, Rostopască încă de cînd era acasă la tată-său, se îndrăgise de Maranda dintr-o glumă; vorba ceea: pe prost să nu-l stringi de mină, c'o ține de bună. — Se ținea ca scaiul de fată. Ea, ca s'o curme din capul locului, i-a spus verde că nu i-i pe plac și că n'are în lume drag decît pe Sandu. De-atunci răutăciosul a prins ciudă pe flăcău și căuta să-l învingă în tot locul, prin batjocură. Azi așa, mini așa, până cînd odată lucrînd amîndoi în pădure, așa se luară la ceartă că, de nu săreau ceilalți să-i despartă, se făcea moarte de om. Sandu ridicase securea să-l lovească; un fir de păr alipsit că nu i-a despîcat țidva.

Sînt doi ani de-atunci. În Rostopască nu s'a stîns nici dragostea de Maranda, nici ura asupra lui Sandu Hurmuzel; ba tot mai aprigă i se făcea ciuda după ce-a intrat în miliție, cînd îi aducea răspuns, moș Neculcea că fata-i în dragoste cu altul și că nici nu vrea s'audă de dînsul. — Turba Rostopască cînd venea el de Crăciun, ori de Paști, în sat, și umbra doar-doar s'ar lipi de Maranda și cînd colo, Sandu îl înărginează, că i-o lua de lingă dînsul. — «Mi-a căzut în palmă», își zicea Rostopască acum, cu mulțămirea unui om care și-a găsit mijlocul de răzbunare — «Să-i văd eu, are să-i mai fie dragă Maranda de-acum înaintea? — Are să-i dea pe nas dragostea. Las' Mărândico, că tot a mea ai să fi; ori de nu, ai să-i plîngi de milă».

Și s'a pus să-l prigonească pe Sandu; nu era zi să nu-l facă de ocară, ori să nu-l ghiontească și el și «majorul». Și, așa a slăbit Sandu cu rînduiala asta, în cîteva luni de zile, că-i juca inelul cel dela Maranda pe deget, cînd și-l pune, așa pe ascuns, să-și mai aducă aminte de dînsa.. Și răbda Sandu, răbda ca un

mucenic, și bătae și foame îndelungată cînd dădea ordin «majorul» să-i tae porția; în schimb însă avea porție îndoită la corvoadă.

Întru una din zile, căpitanul, scurt, gros, pîntecos, totdeauna cu chipiul pe o ureche, om bun și drag soldaților ca un tată, după cum îi era obiceiul trecea printre dînșii și-i întrebă de li-i greu, de i bate cineva... Ei răspundeau, după cum îi învățase «la teorie» domnul vagmistru, că li-i bine, că nu-i bate nimeni; cum să spună ei, doamne ferește, că-i greu și că-i bate Rostopască, de-i coșește?—Nu-i lua mama dracului, pe urmă?—Se opri căpitanul și-n fața lui Sandu, îl măsură din creștet în tălpi și-apoi îl întrebă cu îngrijire: «Dar pe tine, Hurmuzel, ce vînt te bate de ești verde la față?—Cînd ai venit, inai ast'toamnă, erai cum îi harbuzul; ce, nu-ți merge bine, nu ți priește mîncarea, te bate cineva?»

Sandu stătu în cumpănă: nu știa ce să facă, să spună, ori să nu spună pricina cea dreaptă?—«Majorul» și cu Rostopască se strîmbau la el, îi făceau semn din cap să nu cînta să spună, și-l amenințau cu pumnii.—N'avu ce se face, vorbele i s'au întors de pe limbă.—Și iar începu căpitanul: «Mi se pare c'ai lăsat tu, colo în sat, vr'un bujor de copilîță și te usucă dorul ei... hai?»

Sandu, roșindu-se cum îi sfecla, se'ndreplă ca lumina în fața căpitanului și tăcu molcum, căci parcă nu i venea să tăgăduască un lucru, iarăși drept, în fața unui om așa de bun; dar nici nu-i venea să-i spue pe șleah.

Abia eși căpitanul și numai și veni «majorul» la dînsul să-l ia în unghii.—«Ce nu răspundeai, mă, cînd te întreba domn' căpitan? 'Ce, mă?»

— Trăiți domn'sergent major, nu știam...

— A...ha!... Nu știai...hm!» Și-i repezi un pumn sub falcă de-și mușcă limba în gură, bietul Sandu!—«Sergent Rostopască, fă-le *tiorie* despre cum trebuie să răspundă *superiorului*».—Și eși.—Il luă și Rostopască la descusut; deocamdată îl rîndui de corvoadă, la frecat cazanele. Apoi, prîmbîndu-se de colo pînă colo, în fața soldaților care tremurau sub privirea-i cruntă, le vorbea moslicat de tot, cum deprinsese el să vorbească la teorie, dela văru-său, vagmistru.

Sandu se uita la dînsul ca la o jigodie și-și zicea cu năcaz: «Cum de nu i-am despîcat eu capul atunci cînd îmi căzuse la mînă? Intram în pușcărie, dar scîpam lumea de-un cine!... Auzi-l cum o aduce pe mîntenește cînd grăește și cum se lățește ca și hapsinul celălalt.—Cit era de slab și de ogîjit cînd muncea în pădure și-acum nu-și mai începe în piele, osîndi-lar Dumnezeu sfîntul!» Și se uita Sandu la dînsul cu ochii pironiți, cu falcele înclestate de mînie. Îi venea să facă o pozna: să se răpadă, să-l stringă de git, un pumn să-i lepede în creștet și să-l lese grămada.

Și se miera cum de-și bătea joc de dînsul și de camarazii toți, dihania asta, cu ochii mici și scufundați, cu nasul borcănos și vișiniu, cu obrazul imbobocit de beție, cu ceafa roșie și răs

frintă în dungă groasă.—Cilihoaja asta să le fie lor spre groază și scrișnire, lor chiar care-s dintr'un sat cu dinsul! Cum de se încumeta hidul să se mai rotească pe lângă Maranda și 'ncă trăgea nădejde prostească c'are s'o ia, el care, dimpreună cu cinele cel de «major», zăcătoarea de grăsime și de băutură, se țineau numai de nedreptăți și de blăstămății.—«Ce crede slutu că Maranda nu-l cunoaște cine-i, și n'am să-i spun de istoria ceu cu nevasta lui camaradul Rășfulg? — Nu știu toți cum a stat femeea închisă în magazie... și bietul Rășfulg, ingonunchiat, se ruga să-i libereze nevasta și să nu-l facă de necinste?... Te-oi mai prinde eu vr'odată la largul meu, domn' sergent Rostopască! Mi-i mai cădea la îndămină, așa pe vr'o uliță strîmtă, la o vreme de sară!... Nu mă las eu până ce nu ți-oi da borhăile afară».

În vremea asta, Rostopască se tot rățoia pe dinnaintea lor și-i învăța în grai schilodit cum să răspundă, cînd îi va întreba cineva ceva despre vre-unul din gradați: nimic alta decît «trăiți, domn' maior, ori domn' căpitan sun' bine și-s mulțumit».

„Așa să răspunzi, mă, tu ăla, de-acolo, tu care taci, mă, cînd te'ntreabă domn' căpitan... fire-ai al dracului!“ Și zicînd, se îndreptă către Sandu, furios ca o aspidă. „Spune, iu, mă timpitule, cum ai să răspunzi cînd te-o mai întreba cineva *relativ* la noi gradații?”

— Trăiți, domn' căpitan... ori domn maior, sînt bine și-s mulțumit, răspunse Sandu cătînd cu groază la vâlătucul cel de grăsime.

— Așa, mă! Să nu cricnești altfelu, că te fac să te 'ntinzi ca rîma... N'ai știut de asta, mă?

— Știut, domn' sergent.

— De ce-ai tăcut, mă?—mormăi el cu fața înveninată,—ochii mici, arătîndu-și albul răutăcios și sprincenele prăvălitate spre nas făcîndu-l îngrozitor, ca o sălbătăciune zădărită.—Unde ți-au fost mințile, mă dobitocule?— Și 'ncepu a-l isbi cu călcăele peste cizme; îl pisa cu potcoavele pe degete să-i zdrobească bătăturile și, scrișnînd de mînie, se uita în ochii flăcăului să vadă de-l doare, așa cum ar fi vrut să-l doară.

Sandu, stringînd din ochi, gema înădușit; se făcuse vinăt cum îi porumbica, de durere. Camarazii înlemniseră, cu palmele la vipușca pantalonilor; se uitau cu scribă la Rostopască cum se răcăducea la Sandu, cu pumnul ridicat, și-i zicea printre dînti: «Mă, beau singele din tine, mă...», apoi trăgîndu-se mai de-o parte, bombănînd pomelnicul sudălmilor.

Așa-și petrecea Sandu, zilele, în cazarmă. Grea viață. Dar gîndul că tot chinul îi vine din dragostea cu Maranda îl făcea să-i fie și mai dragă fata și-l imputernicea mai mult în răbdare; căci numai cu răbdarea îl putea învinge pe Rostopască. Și astfel, trecea săptămîină după săptămîină, lună după lună și cînd se trezea Sandu, se găsea tot mai departe de ziua ceea cînd îi lăsase moș Neculcea în sama unui ofițer mustăcios, care le vorbea a lene, întrebîndu-i pe fiecare cum îi chiamă și însemnîndu-i într'o condică mare.

De-atunci e un an și jumătate... Intr'atîta timp, odată a fost și Sandu pe-acasă, pe vre-o cîteva zile. He! S'ar fi dus el; cum nu s'ar fi dus! I se rupea inima de dor; dar cum să se ducă?—La un Crăciun i-au furat mantaua, de Paști nu i-au mai dat drumul, și'n timpul verii a făcut boeresc; îi găseau ei oricînd pricină ca să-l propească. Noroc însă că se mai repezea la două-trei luni moș Matei, uneori singur, alteori cu mama Ioana și-i mai răcoreau dorul. Dar nădejdea lui Sandu era în moș Neculcea; cînd venea el, parcă ar fi venit tot satul... De vr'o două ori a fost și Maranda. Încă acum în urmă, venise la iarmaroc cu moș Matei și cu mama Ioana în ziua de Duminica Mare.—Da! S'a dus și el cu dinșii prin tîrg, dar parcă a avut parte de-o zi tîhnită!—Nu s'a ținut după ei în tot locul și Rostopască?—S'a ținut; și i-a spus Marandei că peste șese luni se liberează și că are de gînd s'o ia.—Maranda i-a răspuns, iar, că nu se mărită, după dînsul, forească sfîntul. Se temea fata să-l mai încunjoare, căci c'o vorbă de i-ar fi bătut în struna lui, nu s'ar mai fi curățit de dînsul.

De-atunci încoace, crăpa Rostopască cînd îl vedea pe Sandu; l'ar fi bătut din buna calea, l'ar fi rupt în diați. I se părea că ceea ce-i făcuse era de ne iertat.

«Auzi?—îi spunea el într'o zi «majorului»—să-i dau eu ordin să plece d'acolo, să mă lese să *descut* ceva cu fata și el să nu vrea?—Dar d'co port eu, vere vagmistre, aurul colea la mină? Dacă n'oiu fi în stare să-l răpun pe *indevid*, dau gios șarpele de pe minecă; cu cînsté l-am pus, cu cînsté-l desprind.—Așaa... și asvirîindu-și capela pe masă, se lăsă cît un crap pe-un pat, dăngănînd cu degetele în fierul de la capăt.

— He! făcu vagmistrul, —petrecîndu-și încoace și 'ncolo, pe sub mustețile a oală, degetele cele cu păr pe la încheeturi—unde-i miliția de pe nouăzeci și doi!... Atunci să fi văzut *disciplină* și frică de *supirior*!—Dar acum ce? Miliție-i asta?—Unde-i vremea aia, cînd mă uitam eu așa mai întîinat la o deșcă?... O săptămînă îl scuturau frigurile. Atunci era tare miliția. Cînd eșeam la cîmp, noi, gradele, aveam fiștecare cîte-un tîm_jeriu în mină.... Pe care-l ungeam, dormea cîte-o săptămînă neînturnat.... dar acum, ceva-ceva de-l netezești, iți găsești beleua.

— Am să mă pun pe-atîta, urmă Rostopască: ori eu, ori el. L'am tot lăsat, l'am tot cruțat.... să nu zică pe urmă că-i fac zile amare; dar să vezi ce mi-a făcut?!—A avut noroc, mare noroc, că-l trimeteam *imidia* la închisoare... Dar mi l-am luerat, vere vagmistre, știi colea pe gust, *numărul aînț*. Dacă am văzut eu că *șivila* îmi tot umbla s'o ia cu dînsul de-a *sbrațelala* innainte, mi-am inhățat-o de-o aripă și i-am făcut vînt într'o brăgărie, doar i-oi pune pleșca în nas moșicului.—Ea, nu și eu, că nu merge fără Sandu; ea îl chîema—și eu îi făceam semn să nu vie, că-l stropsesc. Insfirșit, îl trage ea înăuntru; vine.—Bine; o cînstesc eu c'o bragă, iau și eu una,—*răgălia*

stătea de-o parte, se uita la noi cum beam; adecă numai eu beam, ea numai o gustă și pe urmă i-o întinse lui.—Eu de colo mă ridic, i-o iau din mână, o îndemn să bea; ea nu, că nu i-i sete.—Nu ți-i sete? Ei las... Am luat-o și am băut-o tot eu; dar mi-am făcut gustul, țopirlanul și-a lins buzele.—Așa... Ne-am dus pe urmă la crîșmă în colț, unde le era căruța; tată-su și mă-sa erau duși prin iarnaroc. Mai stăm noi, chiaburul dă un litru de vin. Maranda nu se pune de pricină, bea; dar am băut și eu... ha ha ha!... Nu-i așa că-i prost răcanu? Eu nu-i dau să bea și el îmi dă... îl puneam pas alergător de nu-mi dădea... ho ho ho!... rău mi-am bătut joc de el.—Și am să-i iau păpușoiul de pe foc cum m'oi libera, vere vagmistre; ian cată colea, ce *alustratie* am să-i trag bobocelului...

— Aferim!... Halal... ț-ț-ț... cum se sărută!...

— O și scriu, zise Rostopască, trecind pe-un scaun, la masă. Tăcâni de citeva ori cu condeiul în calamară și-apoi aplecându-și într-o parte capul greu, privi un răstimp hontîș, oarecum să-și aducă aminte cum să'nceapă. În urmă, purtînd limba dintr'un colț în celălalt al gurii, începu a întinde în buchi cu birliğături dișantate citeva rinduri potrivite de dînsul, odată, în clipele de necuvîntată visare de dragoste,—la cantină.

Sus, în colțul din dreapta, scris mindru tare :

„Foiliță peliniță,
„Complimente și o guriță;
„Foiliță și-un susaiu,
„Complimente și-un pupaiu“.

Și jos, între niște cîrlionți mari de jur împrejur :

„Verde foae de-avrămască,
„Mă subscriu

P. Rostopască
Sergent“.

— L'am dat dracului pe țopirlan, zise domn' Petrache după ce i-o ceti și „majorului“.—Asta era numai laudă la Rostopască, căci, așa nătîng cum era, dar în cele din urmă se'ncredințase și el că Marandei i-i urit foc. Mai cu samă de la iarnaroc incoace, Rostopască nu mai avea astîmpăr. Nu-i venea să creadă c'auzise el, cu urechile lui, cum i-a spus ea lămurit: „Nu-mi ești drag și nu merg după dumneta, ferească Dumnezeu“...—Așa ceva, nici vorbă că nu-i putea destăinui lui vărusa-vagmistru, căci îi era rușine s'o aducă la asta, după atîtea laude și clopote trase. Mai bine,—își făcea el socoteală,—îmi țin vorba innainte, că peste șese luni are să-mi joace la nuntă—și fără să știe nimeni, am să mi-o joc eu pe jupineasa Maranda și pe camaradul Hurmuzel, cum mi-o pofti inima.

S'a pus dar cu hotărîre prostească să-și răzbune, căci alta

nu găsea cu cale de cît să-și răzbune amarnic pe-amiodoi, și pe Sandu și pe Maranda. Pe Sandu îl avea ori cînd în mînă, dar pe ea cum s'o răpună?—Foarte ușor. Altfel n'avea cum, de cît să-l lovească pe Sandu greu, greu, cît se poate mai greu, căci știa el bine că Sandu-i inima Marandei. Dar cum să facă?—Să-l mai țină înaintea în corvezi, în ocară, în ghionturi așa ușurele?—Acestea toate nu le prea găsea de folos.—Ceva mai strașnic, își zicea el, dacă ași găsi.... Eh, cum nu-i voe de bătut! L'ași bate, da' l'ași bate. să i se tragă moartea din bătae.—Așa, se muncea cu gîndurile zi și noapte, să aște v'r'un mijloc de răzbunare cumplită, și află. Dar parcă fără ajutorul lui «vărul vagmistru» n'ar fi putut face nimic.—Da; am să stăruesc eu să-l rinduiască la grajdii și pe urmă-i ușor. Mă duc într'o noapte, cînd o dormi, îl isbesc cu cizma în cap, să-i sboare crierii și-apoi îl arunc între picioarele cailor.—L'au omorît caii; ce, eu l-am omorît?... Dar cine a stărut să-l dea la cai?—Eu.—Așa...—Ei vezi că mă prind de?—Mai bine altfel dacă ar fi cunva... să nu mă prindă.—Și iaca așa își frămînta miutea cu răutățile.—ei, să aște chipul cum să-l doboare pe Sandu, cînd «majorul», pe de altă parte, umbra turbat să aște pe cel care a întins vorba... cu nevasta lui Rășfulg.—«Am făcut eu zece zile de închisoare, zicea vagmistru cître Rostopască, dar de l-oi gâbji eu pe cel care-a spus... în temniță au să-i putrezească ciolanele».

Atîta i-a trebuit lui Rostopască... «Las', vere vagmistre, că țî-l aflu eu».—S'a pus și i l-a aflat; nimeni altul de cît Hurmuzel. l-a dovedit „majorului“, negru pe alb, că numai el îi aceluia care nu și-a stăpînit gura.—Drept e că Sandu se aflase față la întimplarea cu nevasta; era unul dintre cei cinci care văzuse cu ochii; dar el nu spusese nimănui nimic.—Da, i-a spus Marandei, însă tocmai tirziu, după ce-și făcuseră ei pedeapsa.

«Da, vere vagmistre, a crezut ticălosul c'avem să infundăm arestul și, cu chipul acesta, are să scape de noi. Să nu-l lăsăm. Ce-i el, mă rog, să ne poarte așa pe degete pe noi, gradele? Să nu-l cruțăm, căci unul ca ăsta te dă de git, mini-poimini, cu altceva.

— Las pe mine, bădișorulo, glăsuia „majorul“, bătîndu-se cu palma în piept; eu i-s *poșa potrăpoșa*; o vorbă să nu crîcnești la nimeni, că te-am suflat și pe tine.

— Îmi pare rău, vere vagmistre...

— Cată colea; și-și resfră cu amîndouă mîinile barba cea bătoasă,—îs paisprezece ani de miliție, aicea, mă; îi cunosc eu toate chichițele... Deseară, să între în gardă și să stee până „ce-a sta vîntul“.—Și tu să mi-l păzești din scurt.—'Tales?

— 'Tales, vere vagmistre!

— Du-te de-mi chiamă și pe magazioner, să-i dau și lui ceva în grijă“.

III

«Mai am patru sute cincizeci de pini și m'am dus», își făcea socoteală Sandu Hurmuzel, santinela de la «Numărul trei».

„Mai am o iarnă și-o frunză fără de asta, măi Marando, și mă liberez“, își zicea el cu glas tare, mai săltînd arma pe umăr și repezînd capela mai pe ceafă.

Mîngîiat de-apropierea zilei luminate, prinse a șiși printre dinți o rusască și făr' de voce schimba cînd un picior cînd altul, însemnînd-o așa numai din cite un călcăiu.

Deodată însă se opri; i se păru c'a strigat cineva. Eși pe scîndura gheretei, ascultă încoace și 'nc'o, nu mai auzi nimic; nimic decît horhotul înnădușit al orașului, șușotul lin al rîului din luncă și pașii rari ai camaradului de la „Numărul unu“, care-și tîria somnoros cizmele grele, de la un capăt la celălalt al scîndurii. Sandu stătu un răstimp nemișcat; îl dorea cumplit în piept și'n spate; asculta merou și, de la o vreme, parcă-i suna în urechi vorba lată a lui domn' sergent major la teorie: „Ca consemn general, onorul, focul și zgomotul; ca consemn particular...“ își aduse aminte de palma întundată pe care o luase el de la domn' sergent Rostopască, pentr'un *consemn particular*, pe cînd era recrut; oftă din adîncul inimii și ridicîndu-și ochii spre ceriuri, ca'n spre locul cu nădejdea, se'nfioră de înălțimea Tăriei și de frumuseța lunii pline. Cînd dădu însă cu ochii de lună, ca un junghiu îi străbătu pieptul: își aminti și de vorba cu cizmele lui domn' vagmistru „lună, mă... lună, că te ia mama dracului...“ și clătînînd din cap, își zise cu nădăv: „Lună, lună!... cum nu te prindem noi camarazii, bucăți te-am face, că mult ne mută căpriorii și pentru tine!“

Apoi, rotîndu-și ochii de jur împrejur, căta cu dor pe drum în jos, pe drumul alb, întretăiat din loc în loc de umbrele lungi ale pomilor de pe delături; drumul drag, căci pe-aici îi vin părintii cînd și cînd să-l vadă, oamenii din satul lui, cînd trec spre tirg și Maranda citeodată...

Deoparte și de alta a drumului s'aștern holdele scăldate în pospaiul lunii; colo, departe, e satul care doarme; în vale-i lunca de arini cuprînsă în vâl de ceață; peste riu, în depărtare, se'nșiră una după alta coamele de dealuri și pe după dealuri munții negri și'naltă frunțile cărunte în zîmbetul de lună plină.

„Cum nu-s eu o păsărică, își zicea Sandu, să sbor într'o elipă colo pe Cătălin... să-mi văd satul, casa noastră și-a Marandei și-apoi să mă întorc. — He!... Dar cit e de departe! Unde-s eu și unde-i Cătălin!... Tocmai, coloo... cale îndepărtată!“ — Și închizînd mai de tot genele tremurătoare, privi lung-lung în zărea întunecată, spre piscurile ce-abia umbreau la marginea cerului...

Cu mîntea Sandu se coborî la poalele muntelui; i se părea că vede aeeva cum s'azvîrie Brădățelul în fășii de spumă printre stîncile încrețite.

Dincolo pe mal, sus, e casa lor; uite-o, așa micuță, cu brîul cel negru pe jos, pe la păreți, cu ferestrele date cu roș pe dem-prajur. Colo la cheutoare e cheagul cel de oae, pus de tată-său de mult tare; și sub streșină e cuibul cel de rîndunică... Să-raca rîndunică! Cum cînta de duios pe cumapăna fintinii, atunci

cînd îi cetea el măsii ordinul de chemare!—Uite gardul cel făcut de dînsul! Ei gardule, gardule!—Cam odată cu gardul urzi el dragostea cu Maranda. Și-l păli dor de timpul cînd făcea gardul, dor de cînd mina boii pe brazdă, dor de horă, dor de coasă, dor de codrul verde, dor de cărarea de printre mătăcenii albi, dor de șipotul de peste vale, dor de toată Braniștea și mai dor decît toate îi era de părinți și de Maranda!—Dar casa Marandei?... Se zărește dela dînșii de pe capătul prispei de din sus. Parc'o vede așa pe deal; în ogradă-i iarba mare și prin iarba, dela poartă pîn'la ușă, cărărușa albă.—Și'n casă?... Tot așa; în tindă-i scara la gura podului; oblonul e deschis ca'ntotdeauna; uite se vede coperișul innegrit de fum; de pe lețuri spînzură țarțamuri de funingină și pe stînghia căpriorilor e atîrnată pielea cea de vacă la svintat... Cit o ridea el pe Maranda cu pielea asta, cînd vorbeau de zestre!—In odae mișoase a sulcină.—Zestrea-i clit pe capătul patului din fund și pe culme-s hainele ei și-ale măsii... Uite-i cațavoica!... Odată cu cațaveica i se arătă în minte și chipul Marandei așa cum era ea atunci... la horă. „Cit de-aprinsă era Maranda!“ Cum îl stringea de degete în joc și se uita pe sub braț la dînsul cu ochii ei cei mari și negri, cu gene lungi!... Amarnic îl încheștă acum un junghiu. Își duse palma deschisă la piept și apăsă tare, tare, să i se mai imblinzească durerea. —„Ai să mă bagi în pămînt, Marando“, rosti el în șoaptă. Scoborîndu-și apoi arma la picior, își răzămă de ușorul gheretei trupul frînt de oboseală și de durere și se lăsă să-l poarte gîndurile mai departe, căci dulce-i pentru fiecare călătoria gîndului pe cărările dragostei petrecute!... Parc'a o vedea la adunat... năcăjîndu-l la făcutul căpiților; la fîntină... cînd îi răsturna el cofa, ca s'o mai zăbovească; la clătitul rufelor... cînd îl improșca ea cu apă și el de po mal se dădea în două de dragul piciorușelor dezmerdate de undele pirăului.—Dar atunci cînd venea cu fin din țarnă, cînd i-o scoase Dumnezeu în cale de răsturnă carul în șanț, ziua mare... dar sub nucul cel mare din grădină, unde o aștepta să vie... Aștepta, aștepta, tresărea la orice pilpieală a fronzelor și numai ce-o vedea că vine, pășind încet prin iarba înrourată... Sandu închise ochii s'o vadă a avea cum era îmbrăcată cu bondița cea cu fluturi scîlpitori în luciul lunii, cum își lăsa ea capul pe spate și el îi giugiulea bărbia moale...

Dar atunci, în codrul Cătălinului, la mastacănul cel pletos de pe cărare, unde zicea ea c'are să lese cu limbă de moarte s'o îngroape... cum chicotea șipotul, lîngă dînșii, pe lespede de piatră!...

Sandu își duse mina la ochi și pe nesimțite trecu dela viață la vis—un vis frumos; în urmă somnul îl fură de-al binelea și dormea acum, rezemat de gheretă, cu capul sprijinit pe dreapta, iar cu stînga, petrecută pe lîngă piept, ținea arma strîns...

... De mult îl pindea sergentul Rostopasoă. Ca un paianjăn care așteaptă să-i cadă musca'n mreje, așa stătea el ascuns după un colț de zid, departe în dosul gheretei. Din cînd în cînd, se

itea, trăgea cu urechea, boldea ochii în toate părțile, înăsprea din sprincene când auzea vr'o mișcare încotrova și se trăgea înapoi cu pașii mari, cu minile în vînt, cu degetele reșchirate, cu gura căscată, căscată mare-mare, când îi brîșciea vr'o cizmă pe pietriș.—Și iar mai aștepta un timp, cu privirea pironită spre ghereta lui Sandu și, după umbră, cerca să-și dea cu chiteala cam cum stătea flăcăul.—„Ii cu arma la picior, își zicea el; uite umbra baionetei e la o parte...” Și se'ncorda, și-și zgîia ochii să vadă mai mișcă umbra ori nu?—„E neclintit, nu se poate să nu doarmă. Ia să'ncerc... Un pas, doi, trei, pa... ei, s'a mișcat, fire-ar al dracului! Nu-i de chip... Innapoi!”... Injurînd printre dinți, se lăsă iarăși jos, lingă zid — „Să-mi scot cizmele, că altfel nu merge”.—Se descălță, se desbracă de tunică, ca să fie mai sprinten și se puse iar la pîndă... „De loc... nici c'un virf de ac nu-i altfel de cum era. Nu s'a mișcat, mi s'a părut”... Tiptil, tiptil, tot pe vine... ajunsese mai la jumătate cale. Se opri: „Dar de nu doarme? De m'o fi simțit și se prefăce numai că doarme?”—Un tremur îl cuprinse și se lăsă jos, turtă. Stătu așa o clipă și apoi, lăsîndu-se pe brînci, începă a se tîrî cu capul ridicat în spre gheretă. Era fioros, se'ngrozea el însuși cînd își zărea pe alătura de dinsul umbra neagră, mare. Părea o broască uriașă.—Cîțiva pași mai erau de făcut, dar nu mai avea putere. Se opri iarăși.—Teama că Sandu se prefăce îl prăpădea. Încet, să nu simtă, se ridică în picioare și stătu infipt ca un stîlp. I se uscase ochii decît privise fără să clipească; nici nu mai putea înghiți, așa i se însecetase gîtul. Tremura ca un lunatic din toate încheeturile și-l tăea prin șale, cînd dădea să pășească mai departe... „Uite mai sînt trei pași, își zicea el; dacă nu m'a oprit la trei pași, înseamnă că nu m'a simțit. Și nu m'a simțit, pentru că doarme. Uite umbra lui, e lipită de umbra gheretei. Doarme răzămat. Dar dacă nu doarme, ci m'așteaptă să pun mîna pe dinsul și el atunci numai să clănțanească *mecanistul*, --pac! și mă impușcă. Da, da, mă impușcă; are tot dreptul; are să zică că n'am vrut să mă opresc la trei pași, cînd a strigat el. E, ei, ei... ce-i de făcut?—Să mă întorc înapoi mai bine, să-l las dracului, decît mi-o ridică viața. Să mă întorc, să nu mă întorc? Ce să fac?”—Ii dădu în gînd să ferească la trei pași alătura.—„A, da! l-am zărit; îi răzămat de ușorul gheretei... Doarme... Da, da, da...” și iar se dădu puțin îndărăt, în virful picioarelor și, indoindu-se de spinare, își mușca degetele de bucurie.—„Cum să fac?... De-ași putea să-i iau arma”—Și iar se mai întindea pe-un picior să-l vadă.—„Uite cum doarme... Da, doarme, doarme...” De neastîmpăr nu-și putea stăpîni inima; o auzea tăcîniad rar și innădușit în piept. Singele îi svicnea bîhmit în tîmple... „Da i-ași lua arma!... Doarme... Haide acum!” Și ca gîndul se repezi, smunci arma din mîna flăcăului și-o rupse de fugă, mișelește. Pe loc se trezi Sandu și s'aruncă în copci largi după fugar.—„Dă-mi arma, urlă înfiorînd tăcerea zidurilor, arma!...” Și, înșfăcînd un pumn de piatră, le repezi ca trăsne-

tul în capul lui Rostopască, care se oprise acum cu arma gata să-l străpungă. „Te sfârm, dă-mi arma, dușmane!... Arma!...” și încă un pumn de pietre sburară în fruntea hainului. — „Sgoomot! Sgoomot!” striga prelung santinela de la „Numărul unu”. — Desnădăjduit și dezarmat, Sandu se'ntoarse la gheretă, blăstându-și zilele și ceasul nașterii.

Așteptînd pe cel care trebuia să-i ia locul în primire, stătea acum gîndindu-se cu groază la pedeapsa ce urma s'o tragă pentru adormirea la post și lovirea superiorului; i se arăta în minte Galata cea cu zidurile vinete și cu turlele roșii, mormintul celor osindiți și îngropați cu viață. O vedea așa posomorită și neiadurată, cum auzise de-atîtea ori c'o povesteau cu lacrimi camarazii cei întorși de la osîndă.

„Acolo mi-i capătul vieții”; își zise Sandu. Și suspinînd greu din pieptul zdrobit de durere, ridică ochii înrouați spre lună....

* * *

„Ai avut mare noroc că te-a *subțînuit* domn căpitan de la compania te. Altfel, spunea domn' sergent major Șindilă că nu scăpai fără cinci ani.—Ce socoți? Vină mare; furt de *ifecte*, lovirea *superiorului* și adormire la post, îi puțin lucru?” Așa sfătuia, pe furiș, plantonul de la ușă, cu Sandu Hurmuzel, care aștepta de vre-o citeva zile, în închisoarea regimentului, ceasul plecării la Galata.

„Măi camarade, să n'ajung să mai văd ziua de mîni, dacă știu eu de rostul lucrurilor, pe care zice domn' sergent major că le-am îndosiat eu și c'ar fi găsit din ele la mine în raniță. Eu trei zile în șir am făcut gardă, neschimbat; de Marți sara, până a treia zi dimineața, eu n'am dat prin companie.—În lipsa mea s'au găsit *ifectele* ascunse în podul companiei și-o cămeșă în ranița mea. De-s vinovat eu de asta, să mă trăsnească Sfîntul Ilie cu foc, să ard acu, ca păcura: asta-i năpastă, măi frate, îi răzburarea dușmanilor mei,—pedepsi-i-ar Dumnezeu și le-ar da bine, cît bine mi-au vrut ei mie... De Marți sara până Vînci dimineața, două zile și trei nopți, eu n'am avut hodină preț de o noapte în totul lui tot.—S-au schimbat două rinduri de gardă, și eu am rămas de pedeapsă... căci cel mare și cu pulerea oricînd găsește vină nedreaptă celui mic.—Of! Măi camarade! Crede-mă că numai noi ne știm crede durerile unul altuia! De vre-o săptămînă, urmă Sandu întiuizindu-și gîtul slab, mă doare în piept de una. Din ce mi-o fi venit durerea asta,—nu știu; că eu, de cînd eram copil, până acum n'am ștint ce-i boală. Am răbdat cît am răbdat, dar m'a răzbit durerea; m'am dus Marți dimineață la *fermelie*, m'am arătat lui domn' căpitan doftor; el numai s'a uitat la mine și pe urmă a poroncit sergentului să mă poarte de trei ori „pas alergător” impregiurul fermelei, c'am să mă fac sănătos tun.—Cum îți spun, m'a luat la alungat, și cînd m'a lăsat din fugă, de nu mă propteam de-un stîlp de la garduț,

cădeam; negru mi s'a făcut înaintea ochilor și-am prins a vărsa sudori, de m'am făcut pic de apă, tot. Rău 'mi-era, măi tovarășe, rău ca și-acu. Și zicînd, își șterso cu mîna sudoarea rece, ce-i năboiesc fruntea.—Noroc de bietul Fulger, m'am rugat de dinsul... bietul Fulger!—Își lăsă privirea în jos cu milă.—Bun om!... M'am rugat de el și mi-a făcut bine cu'n gologan de-am luat un păhăruț de rachiu cu chiperiu, l'am băut și parcă mi s'a mai tăiat durerea.—Sara, m'au băgat în gardă—și-am tot făcut de gardă; mereu, mereu m-ajungea ceasu'. Și-așa mă săgeta prin piept, mă camarade, de nici nu puteam răsufla cîte-un răstimp. N'am mai spus nici eu nimănu, căci, dă, nu m'a găsit el doftoru bolnav, dar domn' caprariu, ori domn' sergent erau să mă găsească!—Am ținut și eu ca cu dinții și-mi făceam datoria mea, serviciu în *răgulă*; dar cînd a venit Joi sara domn' sergent Rostopască ca șef de post, am gîndit așa că mă dă gata până 'ntr'un ceas. Eu, muncit, nedormit, chinuit de durerea asta, umblam ca sfirdeaza, doar i-oiu fi pe plac. Dar el, care de-ar avea o putere m'ar sfișia,—răpede mi-a găsit greșală și m'a pedepsit să-i fac „la ceas” în două rînduri delaolaltă—schimbul al doilea și al treilea din noapte.—Am ținut schimbul întăiu și ca vr'un ceas din celălalt și nu țîoi putea spune cum m'au luat pe mine gîndurile pe dinnainte, că m'a furat somnul nu știu cum, și-am adormit.—Păcatul meu, așa a fost să fie!—He, mare păcat, mă camarade! Și doar nu m'am pus anume să dorm, cum fac alții, că-și petrec curaua de la armă pe după git și dorm fără grijă. Nu. Eu mă uitam că-i lună, frumos, mîndreța gîndurilor mi-a urzit un vis și din vis jaca unde am agiuns.—Și de nu era domn' sergent Rostopască, care să mă pască și să mă năpăstuească și de tălhărie, poate n'ași fi agiuns ziua asta! Dar așa, el de cînd mă adulmecă!“

Sandu tăcu și se lăsă cu fața în sus pe patul cel de scinduri goale gîndindu-se la cei ai lui; ce-or fi făcut, cînd vor fi primit vestea de la dinsul!...

„De ce nu te-ai rugat de iertare lui domn' sergent Rostopască? întrebă camaradul.

Sandu i-aruncă o căutătură urită așa prin colțul ochilor.

—Ce vorbești, mă tovarășe?! Nu m'am rugat eu de iertare nici lui domn' maior, care se cheamă că m'a judecat, necum lui domn' sergent Rostopască; să știu bine că m'or spiozura, nu mă calicesc la nimeni. Las, îmi trag eu pedeapsa orînduită de dinșii pe lumea asta, dar dincolo... ne-a răsplăti pe fiecare după faptă Dumnezeu cel sfînt și drept! Dar acum, urmă el ridicîndu-se în capul oaselor, de-ar veni tata și mama să-i mai văd, că, cine știe de m'oi mai întoarce de unde m'or duce să-mi trag fapta! Și doamne, tare mi-i rău. Parcă-s bătut, așa mă doare trupul tot. Oh! mi-i sete, îmi arde inima de sete și n'am mîncat mai nimic de vr'o săptămîină de zile. Pinea am dat-o, în fiecare zi. Pe asta de azi o am coala,—și aplecîndu-se spre capătul celă-

Ialt al patului, scoase dintr'un sac vechiu de pesmeți o bucată de pine și i-o întinse camaradului, care dădu fuga și-i aduse o gamelă de apă rece. Sandu, istovit de sete, apucă tremurînd tinicheaua cu amîndouă minile și, punînd-o la gură, o deșărtă într'insul, sorbind toată apa până 'ntr'un strop. Pe urmă camaradul încuă ușa pe dinafară și se puse să-și molfăie în tihnă coaja cea de pine.

Soarele trecuse de prînzul cel mic și inoș Matei cu mana Ioana nu mai soseau. Mai trecu ca vr'un ceas-două; nu mult și sună masa. Sandu desnădăjduise: „De bună samă că n'au primit scrisoarea, și de n'or fi primit-o, is prăpădit... Ce mă fac eu? Cînd am să-i mai văd? Mai au ei putere să umble pe drumuri? Cum mă duc eu fără de-un ban, printre străini! Durnezeule, aibi milă și 'ndurare de mine cel horopsit și năpăstuit... adă-i, Doamne!“ — Și umbla Sandu de colo-colo și se frămînta ca omul în așteptare. Din cînd în cînd asculta la ușa să vadă nu s'aude vr'o vorbă așa mai răgușită ca a tată-său. Nimic, decît glasul țîlîit al vr'unui ofițer, ori bocăneala cizmekor plantonului. — „S'a ales că nu mai vin“, își zicea el, privind aiurit la pulberea care dăntuia în dunga luminoasă, ce străbătea printre gratiile ferestrei mici și s'asternea ca o horbotă albă pe piatra rece. Deodată niște pași repezi s'auziră apropiindu-se; lui Sandu-i sări inima: „De bună samă c'au sosit...“ Choia se'nvîrti scîrțîind, și ușa se deschise în lături, cît îi de mare.—Era caporalul de gardă. Ți înștiință să se pregătească de plecare.—Sandu, gemînd, își puse sacul de pesmeți pe după gît și lăsfodu-se în genunchi, începînd să șoptească „Tatăl nostru“, mișcînd repede buzele-i arse. Abia-și isprăvi ruga, cînd ușa se deschise iarăși și caporalul, apropiindu-se de dînsul fără a zice vr'un cuvînt, îl căută cu demănăntul să vadă de n'are ascuns ceva prin sîn, prin buzunare... Nu găsi nimic decît un inel într'un colț de batistă, în sacul de pesmeți.

„Ce faci cu inelul ăsta mă? întrebă răstit caprarul, cercîndu-l pe degetul său.

— Mă rog 'mnevoastră, domn' caprariu, să nu mi-l luați, c'atita mîngiere am și eu la viața mea.

Caprarului i se făcu milă și, cum nici nu i se potrivea, i-l dădu, poftindu-i drum bun.

— Trăiți, don' caprariu“, îngăimă Sandu cu glasul sfirșit și pășîntre cei doi camarazi, care-l așteptau cu baionetele la armă.

Nici nu-și mai dădea samă ce-i cu dînsul. Durerea și rușinea, cînd se văzu între puști, îl coplesiră. Trecînd prin șală, i se păru că-l trase cineva de haină; își intoarse ochii într'acolo, zări pe Fulger că-i întindea ceva cu mîna închisă.

„Ține, frate Sandule, îl șopti el, strecurîndu-i în palmă doi gologani, prețul pinii sale de pe zina aceia; anume și-o vindu-se ca să-i dea ceva tovarășului său la plecare, că-l țeția bolnav și lipsit.

— Bun cști, mă Fulgere!“ rosti Sandu și nimic mai mult.

căci amindurora li se infierbintară ochii de duioșie. În urmă, eșiră afară din sală; și, cum așteptau să le dea îndreptările pentru drum, numai iaca o căruță cu boi se opri la poarta căzărni. Era moș Matei și cu mama Ioana.

„Să le dau drumul? întrebă santinela dela poartă. Sandu, cu ochii înecați în lacrimi, se'ntoarse către caporalul de gardă și-i zise rugător: „Trăiți, domn' caprariu, lăsați-i să intre, c'au venit să mă vadă“.

— Să intre“, strigă caporalul.

Sărmanii oameni! Nu știeau cum'or căleca s'ajungă mai răpede la dihsul. Parcă-i părăsira puterile, cind își vazură feciorul într'asa hal.

Mama Ioana isbucni în plns, iar moș Matei, clipind des-des, oftă din toată durerea și luindu-și palăria de pe capu-i alb, rosti cu glas de jale: „Dragul tatei! Mai bine te giseam în sicriu, decit te-aflam în așa stare! Amărite-ni-s zilele Sandule!— Spune-ne și nouă unde te duci și ce-ai păcătuit, de-ai picat la așa grea osîndă?“

— Ei, fată, ce-am păcătuit v'or spune alții, că eu n'am vreme. Unde mă duc? Știți; la Galata pe-un an de zile!...

— La Galata, pe un an de zile! urmă bătrînul cu mina la gură; și, aruncîndu-și privirea pe sub sprincenele sure, căta la Sandu de parcă nu-și credea ochilor, cum era el îmbrăcat în haine de bațocură, slab, cu buzele arse, cu fața galbănă ca de mort.— Dragul nostru, și ne scrii, pe cum te afli; scrie-ne cînd te-a prinde dor de noi, căci să știi bine că ni s'ar sferși zilele pe drum, tot venim la tine!

— Hai, plecați la gară, strigă un ofșeraș de pe scările înalte. Ce'nșanmă ciorovăiala aia acolo?

— Mă rog matalo, domnișorul, grăi moșneagul cu pălăria la piept, mai îngăduiți puțin.— Hai, și tu, măi babă!

— Ce-i, moșule?

— Ne rugăm 'mnevoastră, domnule grad, și eu și baba, cuvîntă el arătînd spre mama Ioana ingenuncheată,—băcetaul îi feciorul nostru și-i slăbuț sărmanul; nu-l mai pedepsiți așa de parte; nu ni-l pierdeți, c'atita odrasă avem și noi; fie-vă milă de bătrîneța noastră; nu ni-l răpiți, rugămu-ne, că ni-i drag, dragoste negrăită!!

— Lasă rugămîntea, moșule, zise ofșterul, trăgîndu-și cu nepăsare musteața încovrigată printre degetele-i lungi și subțiri. Fapta feteiului dumitale nu se iartă. Haide, marș de-aici!

— Să trăiți, dar, domnule grad, lăsați că l-a erta Cei de sus“.

În vreme ce mătușa Ioana își lua ziua bună dela Sandu, scaldîndu-i fața în sărutări de lacrimi, moș Matei se scotoci în chinii să-i dea ceva de cheltueală. „Ți-om mai trimete noi“, grăi el s'arîndu-l pe amîndoi obrații și apoi, ștergîndu-și ochii umezi cu mineca cămeșii, îl petrecu până mai încolo în plîșetul de isbeliște al mamei Ioana... În urmă, se opriră bătrînii privind printre lacrimi cum li se ducea feciorul osîndit între spângi...

Era în ziua de Sin-Petru, la vr'o două săptămîni după plecarea lui Sandu. Moș Matei și cu mătușa Ioana au fost la biserică, s'au rugat cu credință pentru fecior, au aprins luminare la icoana lui Sfîntul Gheorghe, pazitorul ostașilor, au dat leturghie, au ingenuunchiat la ușa altarului să le fie primită ruga, au mi-luit pe săracul dela poartă, însfirșit toate cele cuvenite le-au făcut și se simt oarecum mai ușurați la suflet în clipile aceste de odihnă, sub cireșul cel bătrîn din grădină, în iarba mare.

A fost și Maranda la biserică și acum s'a abătut pe la dinșii să întrebe de n'au primit vr'o veste dela Sandu, căci «Doamne, zicea ea, în vr'o trei nopți dearîndul am visat împușcînd și cică îți vine-o veste, cînd visezi așa».

«Nuu, nu; n'a venit, fata mamei, răspunse mătușa Ioana clătînd din cap, îngrijorată. Rău l-am visat și eu astă-noapte; parcă trecea printr'o apă mare tare, printr'un puhoiu cu nă-hlapii cît omul și cînd de cînd să se'nece, cînd de cînd să se'nece... și eu țipam de s'a trezit Matei în rîcnetul meu.

— Aracandemine mătuș'ăi! făcu Maranda, urît vis, ducă-se pe pustii!

— Așaa... puica bătrînii!»

În vreme ce ele-și spuneau visurile, moș Matei ciugulea cîreșe de pe crengile aplecate și se gîndea la vremea cînd a răsădit el cireșul... «Eram copilandru... mă bătea fericea!» — Oftă lung și i se păru că n'tr'un oftat își povesti toată viața, viața întregă de-atunci și până azi. — Rupse apoi cîteva crenguți încărcate de cireșe negre, strălucitoare de negre, cu cozile lungi și prînose în smocuri-smocuri printre frunzele dințate. Dădu Maran-dei, dădu Ioanei și pe urmă se lăsă și el lingă dinsele, pe iarba înflorită; stăteau așa tustrei scăldîndu-și sufletele întristate în lumina caldă ce se revărsa ca o mîngiere dulce dela soare, și vorbeau de Sandu..

„N'ai mai tras în bobi, măi babă, să vezi cum mai pică, zise moș Matei într'un timp; ian fă răpede de adă sita și grăunțele“.

S'a dus mătușa Ioana, a adus sita, și-a pus-o pe brațe, a numărat patruzeci și unu de bobi: „Bine știți, bine giciți“; i-a menit, i-a despărțit în două grămejoare și-apoi cîte patru, cîte patru a tot dat de-o parte, și la urmă a eșit „bucuria“. Da, bucurie.

„Cică bucurie?“

— Păi, iaca... vezi...

— Ei, ș'apoi nu vi-i a crezării? întrebă moș Matei, stînd eu fața în jos, cu capul între mîni. Dar atunci cînd îmi rătăcisem boii, n'ai tras tu în bobi și-a căzut „bucurie“? Nu i-am găsit în scurt?

— Găsit... găsit!

— Mai trage-odată, să vedem cum mai pică.

— Iaca mai trag odată“.

Tot așa : patru, patru... și la urmă scoate «bob sositor»—
Și-a făcut cruce cu stînga mama Ioana, și-a dus apoi mina la gură și se uita cu ochii pierduți de bucurie cînd la moșneag cînd la Maranda.

„Mare poznă... oare ce să fie ?

— D'apoi ce să fie, măi femee, ia l'or fi *libirat* de-acolo, mai știi? 'Or fi găsit că nu-i vinovat, că-i prigonit, că-i năpăstuit și i-or fi dat drumul...

— Chiar așa-i, mamă Ioană, așa-i cum zice moș Matei ; de n'o fi așa, iacătă-i vedea. — Și-i era așa de bucurie Marandei de rupea vorbele și mai nu putea spune ; se'mbujorase la față de parcă chiar l-ar fi văzut pe Sandu venind.

— Ia să mai trag și-a treia oară, c'apoi drept s'alege“.

A tras și a treia oară și la urmă... „Doamne ferește“, a eșit «bobul scîrbii, scîrba cea mare». — Pe loc li s'a stricat inima la tustrei.

„Ptiu, ducă-se pe pustii, tocmai la a treia oară a scos-o dracul !

— Moșnege, moșnege !... Asta-i cu temeiu, că-i de-a treia oară !

— Eu zic că s'au deochiat bobii, unde tot ne-am mirat noi...

— Stăi, stăi, măi babă ; ai uitat, bre, să suflî peste sită ; iaca nu-i bun !... Căutătura își are socotelile ei ; de n'o faci cum trebuie, îi mincinoasă...

— Oare, zău, n'am suflat ?

— Nu ! răspuneră cu grabă moș Matei și cu Maranda.

— Atunci mai trag odată“.

A suflat de trei ori peste sită, a merit bine, a tras cu bă-gare de samă și-a picat „veste dela drum lung.“

„Ei vezi, bre Ioană ? Te-ai pripit mai adinioare și ne-ai tras bob mincinos. De nu băgam eu de samă, așa-i că rămîneam toți cu inima înglodată ?

— Minciună să fie și mincinoasă să fiu eu... numai să ne bucure Dumnezeu și Sin-Petru de azi, zise mama Ioana, făcîndu-și cruci mari și multe.

— I....că bine-mi pare, de-acum mă duc și eu, mamă Ioană, acasă ; mă duc că m'o fi așteptînd mama. Să vă bucure Dum-nezeu !

— Și pe tine, puiculiță !

— Mai vin' pe la noi, Mărînducă, strigă moș Matei scutu-rîndu-și barba, căci i se cățarase niște gujulii de prin iarbă.

— 'Oi mai veni, răspunse Maranda, sărînd pîrleazul.

La vr'o săptămîină după asta, intr'o sară, numai iaca moș Matei la poartă.

„Ce-i moșule ?

— Hai, tu fată, de ne cetește, că ni-o picat o hirtie dela Sandu.

— Taaci ?

— Așa zău... Doar, fată hăi, bobul nu te mințește ; cum ți-o eși să știi c'asa i... Bucurie de ți-o cădea, bucurie ai să ai ; veste !.. veste“.

Intr'o clipă erau toți trei, moș Matei, mama Ioana și Maranda, pe prispă afară. Batrinii așteptau cu nerăbdare și fata începu a le ceti cu glas tremurător :

Dragii mei părinți,

Doresc ca mica mea epistolă să vă întimpine pe toți cu sănătate. Despre mine veți ști că năcăjesc rău cu viața, dar nădăduesc că m'a ierta Dumnezeu mini-poimîni. De cînd am intrat aici, durerea mi s'a înăsprit din ce în ce tot mai rău și acum mi-aștept sfîrșitul din ceas în ceas.

V'ași ruga să faceți o osteneală și să veniți la mine, să vă mai văd înainte de-a închide ochii ; dar nu știu de-oi mai duce-o până mini la un apus de soare. Și doamnă, țara-ași vrea să mă strîngă Dumnezeu cît mai de grabă, să nu mă mai chinuesc, dar mi-i jale că n'am putere să mai îndur amarul măcar o săptămînă, s'apuc să-mi ție lumina mama !

„Dragul mării, dragul mării!“ oftă Ioana hohotind de plîns în pumni...

Și mi-i jale, greu mi-i jale, c'am să mă sfîrșesc departe de Braniștea, printre străini, și doru-mi-i de 'mnevoastră, de sat, de codru Cătălinului.—Să mă bocești, mamă, și să zici în vîers duios, că ai un fecior departe și-a trimis răvaș că nu mai vine cît o fi soare pe lume !

Și de tata m'ași ruga, de-o fi să-mi facă vr'o pomenire de sufletul meu, faci-mi după cum o vrea și cum l'a lăsa inima ; cu limbă de moarte insi-i las cuvînt după inima mea : să-mi înjuge boii la car și să-i dăruiască lui Fulger.

Și Marandei mă rog să-i spuneți să nu-mi mai tragă nădejdea și să nu mă mai aștepte sara, la cheutoare... Ci primească dezlegarea giurămîntului și mărite-se cu bine, că...

Aici Maranda se opri din cetit ; un tremur o cuprinse, graiul i se stinse în plîns, un plîns nestăpînit.

Mama Ioana, căzută la pămînt, tînguia în bocet lung pe nevăcutul ei fecior ; iar moș Matei, cu capul în piept, clipind des-des, lăsă să-i lunece dealungul obrazilor două lacrimi grele ce i se sfărmară în stropi de-argint pe barba-i albă !..

Ioan I. Mironescu.